

SEMĂNĂTORUL

REVISTĂ SĂPTĂMĂNALĂ

COLABORATORI: I. Adam., I. Agârbiceanu., N. N. Beldiceanu., I. Borcia., I. Boteni., Al. Doinaru., N. Dunărcanu., Elena Farago., G. Gane., Em. Gârleanu. A. Herz., Constanța Hodoș., G. Lazăr., G. M. Murgoci., G. Murnu., D. Nanu., G. Orleanu., C. Osiceanu., P. Papahagi., Ecaterina Pitiș., St. Pop., A. Popovici-Bănățeanu. Em. Protopopescu., I. Răducanu., Radu Rosetti., G. Rotică. L. Russu., C. Sandu-Aldea. I. Scurtu., I. U. Soricu., Artur Stavri., C. Teodorescu., G. Tutoveanu., G. Vâlsan., ș. a.

SUMARUL: *Per. Papahagi.* — Forme păstrate în dialectul aromân., *G. Orleanu.* — Din alte vremuri (sonete), *D. Nanu.* — Pentru domnul Dragomirescu., *G. Vâlsan.* — Metode în politică literară., *Cronica.* — Informațiuni literare și artistice din țară și străinătate. *Răspunsuri.* Luj

FORME PĂSTRATE ÎN DIALECTUL AROMÂN

Intrebuințarea numelor de localități fără prepoziții în limba aromână la întrebările unde și de unde?

Se știe că în limba latină numele de orașe și insule mai mici se construiesc fără prepoziții la întrebarea *unde* (stare pe loc sau mișcare) și *de unde?*

În toate limbile romanice această particularitate a limbei latine a dispărut. În Aromâna s'a păstrat însă și se întrebuințează și până astăzi. Aceasta arată că din toate dialectele și subdialectele născute din latina, cel aromânesc a fost mai conservativ în această privință. Astfel în Aromâna se uzitează, cași în limba latină, pentru numele de orașe și sate construcția fără prepoziții la întrebare *unde?* (stare pe loc). De exemplu: *Iu stai tine?* (Unde stai tu?) — *Io stau Clisură; io stau Avdelă, Sămărina* etc. (— Eu stau la Clisura, eu stau la Avdelă, la Samarina etc.) Sau: *Iu bănați voi?* (Unde trăiți voi?) — *Noi bănăm Bitule, Sărună* etc. (Noi trăim la Bitolia, la Salonic etc).

Tot așa la întrebarea *unde* (arătând mișcarea). De exemplu: *Iu ti*

dufi? (Unde te duci?) — *Mi duc Sărună, București(l)i, Iași* sau *Iaș'l'i* etc. (— Mă duc la Salonic, la București, la Iași etc.) Tot așa cu numele de insule: *Mi duc Mitiline; mi duc Samos*; (— Mă duc la Mitileni, mă duc la Samos). Cu acestea însă se întrebuițează mai mult sau chiar exclusiv construcția cu prepoziție cași cu numele de țări. De exemplu: *Mi duc la Corfu* (Mă duc la Corfu); *Stau în Vlăhie, tu Rumănie*. (Stau în România); *Niarse tu Criti*. (S'a dus la Creta).

După cum în latina cuvintele *domus, rus* și în parte *humus* se întrebuițau la întrebările *unde* (stare pe loc sau mișcare) și *de unde*, cași numele proprii de orașe, tot așa în dialectul Aromânilor ne întâmpină asemenea construcții fără prepozițiuni. De exemplu: *Duse Ndonga tras l'ia sare, L-vătămără budza de-amare*. (Mierse Dona să ieia sare, Il uciseră pe malul mării), (stare pe loc); *Mul'erle dusiră s-la vale* (Femeile mierseră să spele la vale), (mișcare) ¹⁾.

După cum vedem, avem a face cu o moștenire curat latinească, pe care, după cum am amintit mai sus, nu o întâmpinăm în nici una din limbile și dialectele romanice. Trebuie să accentuez că nici în vreuna din limbile balcanice nu se obișnuiește acest fel de construcție, pentru a putea presupune numai decât, că ar fi vreo influență streină asupra dialectului aromân; cu toate că chiar de ar exista așa ceva în limbile balcanice, n'ar trebui să conchidem numai decât că tocmai limba balcanică a înrăurit asupra celei române și nu din contră.

Iată deci o formă curat latinească perpetuată în dialectul aromân și menită ea singură prin raritatea și însemnătatea sa să arate, în contra tuturor teoriilor invocate de toți Nicolaizii, aromâni sau greci, cum este Cleanthes Nicolaides și Nicolaides, vlaholivădeanul, autorul unui dicționar aromân-grec, nu numai latinitatea dialectului nostru, ci și extraordinara sa putere de conservare a unor forme rare chiar în limba latină.

Albanezii în limba Aromânilor.

Socotesc interesant a lămuri origina cuvântului *Arbinès*, termin cu care Aromânii obișnuiesc a desemna pe contrații lor Albanezi. Lucrul mi se pare foarte interesant pentru cuvântul că acest termin pare a fi foarte vechiu în limba Aromânilor. Ca atare el presupune dacă nu o convecție în orice caz o vecinătate cu Albanezii. Mai este important căci dintre toate popoarele cu cari Aromânii au venit în atingere în scurgerea vremilor, afară de Greci și Turci, numai Albanezii sunt denumiți cu

¹⁾ Construcția aceasta se aude mai ales în Sămărina (comun. de Dr. Diamandi).

un termin, care, după cum vom vedea, satisface toate cerințele de prefacere ale limbei noastre întocmai cași elementele latine. Pe când Bulgarii, cu care Românii au întemeiat și un imperiu și cu cari prin urmare au trăit împreună, sunt cunoscuți de Aromâni supt numirea străină limbei lor de *Vürgar* (*Vürġar*), sau *Vürgăr*, numire împrumutată dela Greci, Albaneșilor li se dă numele de *Arbinès*, pl. *Arbinèși*, iar țării lor cel de *Arbinîșie*, prescurtat *Arbinșie*.

Care să fie origina acestui cuvânt ?

Nu încapă nici o îndoială că *Arbinès* vine din latinul *Albanensis*. Să examinăm dacă cuvântul *Albanensis* putea da aromânește *Arbinès*.

În limba latină se știe că sufixul *-ensis* (latin vulgar *-esis*), servia să desemneze pe locuitorii orașelor și țărilor la cari se anină. Acest sufix s'a păstrat și în limbile romanice în această funcțiune. În limba română după cât îmi este cunoscut s'a păstrat în dialectul aromânesc și anume în terminul *Arbinès*, care nu-i altceva decât lat. *Albanensis*. Din *Albanensis* trebuia să rezulte în latina populară forma *Albanesis*. Din această formă din urmă rezultă, după legile de prefacere ale limbii noastre, foarte regulat, forma *Albănès*, după cum din *mensis*, relativ *mesis*, a ieșit în Aromâna *mes* (— lună).

Dacă totuși în Aromâna nu se zice *Albănès* ci *Arbinès*, aceasta își are explicarea firească. Două au putut fi cauzele cari au pricinuit trecerea grupului *-lb-* în *-rb-*; fie că avem a face cu un fenomen firesc limbei aromâne în care grupul *-lb-* se preface în *-rb-* ca și în alte cuvinte de origine latină, precum este bunăoară în cuvântul *sărbit* din *ex-albidus* sau mai bine din *sub-albidus*¹⁾, fie că avem a face cu o influență posterioară datorită limbei neogrecești, unde fenomenul acesta există de asemenea, precum există și în limba italiană.

Prin urmare nici o greutate ca din *Albănès* să rezulte *Arbinès*. Singura greutate aparentă pare a fi trecerea lui *-bă-* în *-bi-*, ceace se explică prin alunecarea lui *Arbănès* întâi în *Arbenès*, supt înrăurirea silabei din urmă, iar apoi, relativ mai târziu, *Arbinès*, potrivit unei legi de prefacere în care orice *e* neintonat devine *i* în Aromâna.

După cum vedem *Arbinès* înfățișează din literă în literă pe latinul *Albanensis*, care a trebuit să existe odată, cu atât mai mult că a existat în Albania și un oraș cu numele de *Albanopolis*, de unde foarte probabil se trage, denumirea de mai sus, presupunând o formă *Albana*.

Că așa a trebuit să se petreacă lucrul, dovedesc următoarele forme neogrecești și albanezești :

1) Pentru derivarea lui din *sub-albidus* vorbește și arom. *sărbu* — alb, din *sub-albus* devenit *șărbu*, *sărbu* : *Albile* și *sărbile* (candidele și albele. — Într'un descântec).

Așa Grecii, pe lângă denumirea literară de Ἄλβανός, întrebuințează cuvântul cu adevărat popular de Ἀρβανίτης pentru a desemna pe Albaneji, formă de asemenea ieșită din Ἄλβανίτης; iar inșii Albanejii, pe lângă numele generic de *Şkipetar*, mai au și cel de *Arbăr* sau *Arbăr-răș*, cari de asemenea presupun o formă *Albana*, de unde s'ar putea derivă *Arbăr* (Albanus), *Arbărăș* (Albanensis).

Că *Arbinès* nu trebuie confundat cu forma Dr. *Albanez* nu-i nevoie de stăruit, cu atât mai mult că în Aromâna există sufixul *-ez* în alte numiri moderne ca în *Inglez*, pl. *Ingleji*. Dacă ar fi să admitem și aci influența italiană acestui sufix din urmă, ar fi trebuit să se zică *Arbinéz*, pl. *Arbineji*, ceeace nu ne întâmpină.

Ca să presupunem că Aromânii au împrumutat acest termen dela vre-unul din popoarele conlocuitoare este de asemenea cu neputință. Cu neputință pentrucă nici un alt popor nu-i numește așa. După cum am văzut Grecii le zic Ἄλβανός, Ἀρβανίτης; Turcii: *Arnaut* (cuvânt derivat din grecește), Bulgarii de asemenea: *Arnaut* sau *Albaneții*; forma *Arbănaș* este o formă relativ modernă în limba bulgară, daco-română, și-i probabil o corupție din alb. *Arbărăș* și anume din forma veche *Arbănăș* și nu, cum se susține în genere, că s'ar derivă din italienește.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cred că din Aromâna este împrumutată și forma alb. mai susamintită de *Arbărēs* (G. Meyer, Etym. Wtb. d. alb. Spr. pag. 14), dacă n'ar derivă cumvâ direct din lat. *Albanensis*, în limba albaneză existând de asemenea sufixul *-es*, *-esia*, din *-ensis*, *-ensia*. Că nu poate fi contrariul, că adică nu-i cu puțință di alb. *Arbărăș* să derive arom. *Arbinès* dovedește forma arom. cu *-es*. Am fi avut într'un asemenea caz *Arbă-neșū*, cu atât mai mult că influența albanezească a lui *ș* în Aromâna se simte chiar în cuvinte de origine latină ca *șcurtu*, în loc de *scurtu*. Pe lângă acestea terminul de *Arbăres* la poporul albanezesc este dialectal, relativ nou, el pe sine numindu-se cu mândrie *Şkipetar*, *Şkip* (Meyer, loc. cit. p. 14).

Din *Arbinès* și sufixul *-ie* s'a format apoi numele patriei Albanejilor: *Arbin(i)sie* (Albania), numita pe albanezește *Şkiperi*.

Per. Papahagi.

DIN ALTE VREMURI

ADUCERILE AMINTE

*Aducerile-aminte, din vechile idile
Se 'ngrămădesc trezindu-mi dintr'un adânc „In pace“
Trecutul mort. Și iarăși dela o vreme 'ncoace
Alcătuesc ceaslovul de luminoase zile.*

*„Iambi suitori, trohee, sglobiile dactile“
Vin din exil, sfioase în hainele sărace;
Cu pana ruginită încep din nou a face
Sonete dulci de dragul aceleiași copile.*

*Ca dintr'o veche carte o veche-iluminură
Te-am revăzut aeeva cum te-am păstrat în minte
Cu ochii plini de taine, cu răpitoare gură...*

*Și-acuma către tine o rugă 'ndrept ferbinte,
E ruga unui preot și mistic și pervers:
Un imn al adorării la fiecare vers.*

PENDULA VECHÉ

*Pendula veche de stejar
Incearcă miezul-noptii;
La umbra Ingerului morții
Pălește visul clar.*

*Și viața tremură o clipă,
Și slabe dungi furiș alunec',
Măresc lumina, se întunec',
Adorm sub recea lui aripă...*

*În umbră, Umbră El stă viu.
Prin geamuri farmecul de lună
Revarsă pace și pustiu...*

*Ci 'n clipe cadențate, rar,
Cu glas metalic sună
Pendula veche de stejar.*

G. Orleanu.

PENTRU DOMNUL DRAGOMIRESCU

Cer iertare cetitorilor, dacă voi fi nevoit de împrejurări să arăt —acelora pe cari îi interesează— că d. Dragomirescu este omul cel mai extraordinar din câți se pot închipui.

La întrebările mele din No. 19 al Semănătorului, d-sa a avut francheța să răspundă cu un *da*. Dar (avea nevoie, după cum am prevăzut, de un *dar!*) mai adaugă: «... căci una să știe d. Nanu: d. Dragomirescu știe totdeauna *cui* scrie, și *ce* scrie; și n'are să-și impute nimic, că refuzând colaborarea unui scriitor, i-a putut explica fie și într'o scrisoare amicală, pricina refuzului».

Mă execut cu foarte multă bucurie, căci tare bine mai știe d-l Dragomirescu despre ce-a fost vorba în scrisoarea cu fraza încriminată!

Sanctiunea, de care vorbește d. Dragomirescu, în chiar scrisoarea cu pricina, eră *invitația* d-sale spontană ca să reiau parte activă la Convorbirile Critice «unde ți-ai păstrat toate drepturile și unde vei fi primit *cu brațele deschise*».

Aud? par'că nu samănă de loc cu un refuz cântecul acesta!

Este bun acum d-l Dragomirescu după ce i-am îmborsățat memoria să răspundă dacă *da* sau *nu* recunoaște citațiunea nouă din aceste rânduri?

De! să mă erte; dar am și eu procedurile și *piesele* mele de discuție, și ca mai tânăr,—*à tout Seigneur tout honneur*—ii dau d-sale cuvântul, mai înainte de a spune eu pe cel final.

Delicateța asta nu cred că mi-o va lua în nume de rău...

Până la răspunsul său, trebuie să mărturisesc (nici odată nu m'am sfiit să-mi mărturisesc naivitățile) că citind notițele elogioase pe cari d-l Dragomirescu le făcea bucaților mele, *) deși nu mai eram colaboratorul său, lucrul m'a înduioșat, și foarte sincer, în urma deselor sale invitări verbale de a colabora, i-am promis, că deși hotărât să lucrez o serie de ani fără să mai public nicăeri, totuși îi voi trimite *când va fi terminată*, cea mai bună din recentele mele poeme. Mi-aduc aminte că în acea scrisoare mă recunoșteam chiar de «*ingrat*» față de atitudinea ce-o avea pe atunci Conv. Critice către mine.

E exact sau nu cuvântul subliniat d-le Dragomirescu? Atunci (și d-ta ca om cinstit n'ai putea tăgădui) ce departe suntem cu realitatea,

*) Atitudinea sa s'a schimbat brusc cu trecerea mea la «Semănătorul.»

nu-i așa? — de provocarea insinuării dumitale din Falanga! Eu aveam remușcarea că preă mă lauzi față cu ingratitudea mea, — și d-ta îmi aruncaî acolo, de două ori ocară de *vânător nemulțumit* cu laudele ce i se aduseseră! Așa eră de puțin adevărat acest lucru, în cât, când ai voit să scrii un *articol întreg pentru mine*, spunându-mi «cuvântul cel greu și cu autoritate tot eu am să-l spui despre talentul dumitale» și-am replicat în modestia mea, că n'a venit încă vremea să se vorbească de scrierile mele, fiindcă, ori care ar fi de altminteri locul pe care cred eu că îl ocupă în producțiunea literară actuală, ele sunt mai pre jos de ambițiunea mea artistică; și ca o confirmare a sincerității celor spuse, adăogăm că n'am să-mi scot volumul de cât atunci când o muncă absolut independentă de grijile existenței, îmi va permite printr'o serie de câți-vă ani măcar, să-l întregesc cum vreau.

E adevărat sau nu, d-le Dragomirescu?

Oare acesta eră *prpitul* de glorie și de laude, după cum mă arătai d-ta?

Și iată, deodată, — fiindcă din pricine independente de voința mea, am întârziat să trimit Conv. Critice poema promisă — blândul și obiectivul d-n Dragomirescu își pierde răbdarea și printr'un ultimatum mi-aduce pacea sau războiul: — să-mi aleg: sau să fiu primit «cu brațele deschise» — dar înregimentat în regulă, — sau dacă voi sta mai mult pe gânduri, să n'țeleg odată, că multă vreme *nu va mai tolera*, ca absent de la Convorbiri Cr. să-i pui astfel revista «pe un picior de inferioritate» față de celelalte reviste la care colaboram!

Sărmana mea modestie la ce tentațiuni o mai supuneă d. Dragomirescu! Puneam revista d-sale, pe un picior de inferioritate, dacă nu mai colaboram la dânsa! Și deacea se grăbeă d. Dragomirescu s'o salveze! — Nu; trebuie să fie cineva tare de inger cu laudele ce d. Dragomirescu le face până ce și în amenințări! Din fericire, sinceritatea laudei își are tonul ei, și o simți când lipsește.

Am crezut că eră timpul să afle d. Dragomirescu că niciodată un autor ce se respectă nu poate fi terorizat de un critic, chiar dacă în fulgerile mâniei lui, — cum va da judecata asupra unui autor, *așa va rămâneă pentru posteritate!* (Când vorbește de autori, propriu ziși, d. Dragomirescu susține că «*perfectiunea nu-i din lumea aceasta*». — Când vorbește de judecata sa critică, — atunci *singur d-sa face excepție* din toți criticii istoriei literare universale, — și e un fel de «papă infailibil!»)

Ei bine, cu toată infailibilitatea d-sale, eu am fost îndemnat să dau par'că mai multă dreptate unei păreri emise dintr'o țară mult mai

civilizată, de un coleg al său dela Universitatea din Bonn (profesor, tot de estetică și literatură comparată).

Criticul acela zice: «un autor trebuie să ignoreze cu desăvârșire ori ce critică adusă operei sale, fie bună, fie rea».

Și l'am ascultat cu atât mai ușor, cu cât venind dela *un critic* răspunde unei convingeri care să născuse în mine odată cu maturitatea.

În ceiace privește grava acuzațiune de *indelicateță morală* ce mi se aduce, de a fi citat în public câteva rânduri dintr'o scrisoare menită să rămâe particulară, răspund că trebuie de făcut un *distinguo*.

Vinovat, aș fi într'un singur caz: *să nu fi fost provocat eu*, de d-sa și în al doilea rând, scrisoarea aceia să nu fi luminat cine e provocatorul în acuzația ce mi-o aduce, și ce *drept* are să mi-o aducă în public.

Fără aceste condiții, publicarea unei scrisori particulare, ar fi fost, în adevăr, o neiertată indelicateță, de care numai un necioplit e capabil.

Or, ce era în discuție și cine o provocase? D-l Dragomirescu ridicase cestiunea: este sau nu d-sa *senin*, fie ca polemist în cestiunile personale, fie ca critic impersonal în laudele sau asprimele d-sale? Aceasta, și *nu altceva* eră în discuție.

Când m'a atacat întâia oară, ca să-și înmulțească slabele argumente cu unul mai mult, citându-mă, — nici nu i-am răspuns. Îl vedeam destul de acoperit de lovituri ca să mai intervin și eu. D-sa însă, departe de a lua tăcerea mea drept delicateță, o ia drept slăbiciune și are nefasta idee să mă provoace a doua oară. Ar fi timpul să învețe pentru alte pățanii, sfatul «ferește-te de cel ce nu atacă niciodată». Ori cât de delicat ar fi cineva, adversarul nu are drept să abuzeze de această delicateță.

D-sa a făcut-o din imprudență în înferbântarea polemicei.

Și nu-i îndemânarea mea, ci neîndemânarea d-sale, dacă voi mai fi nevoit să arăt cât de puțin acord este între obiectivitatea cu care se laudă în public și obiectivitatea ce-o arată în scrisorile particulare.

D-sa pățește întocmai ca pasărea, care cu cât dă din picior să scape din lațul în care singură a venit, cu atât lațul o strânge mai tare...

Cu niică imprudență din parte-i, prevăd că d-l Dragomirescu are să se sbată până se va auto-mutilă definitiv...

Și ar fi păcat... O îndreptare i-ar fi mai de folos criticului.

D. Nanu.

PAGINI LIBERE
Metode în politicăria literară

Am arătat pe d. Dragomirescu drept un *analist literar*. cu pretențiunea că are «*metode științifice*», aceasta fiindu-i, după mine, nota care îl distinge în critica românească. Am văzut însă că principial, felul cum face d-sa aceste analize, constituie cu timpul o presiune care poate stânjeni dezvoltarea scriitorilor, chiar dacă criticul ar avea numai intenții bune. Prin ce ar fi justificat un astfel de procedeu critic? Ca o școală pentru literați? Nu, fiindcă poetul *crează*, sintetic, prin emoțiune, și chiar când are puterea de a-și privi obiectiv opera, el niciodată nu va consimți să să și-o disece. Ar fi un fel de pruncucidere. Ar fi ca un om care și-ar iubi atât de mult copilul, în cât l-ar ucide ca să vadă în alcătuirea tru-pească a acestuia, *de ce* îi este atât de drag. Și apoi la ce i-ar folosi în viitor? L-ar învăța meșteșugul artei? Da, dacă arta ar fi un *meșteșug*. Inșă această concepție despre artă o au — fiindcă sunt nevoiți să o aibă — numai mediocritățile și imitatori, și ei singuri ar putea căpăta printr'o astfel de critică un îmbold la activitate.

Dar să zicem că o generație de literați ar servi ca experiență pentru un scop mai înalt: reala educațiune artistică a publicului. S'ar putea face aceasta prin analizele d-lui Dragomirescu, presupunând că sunt ireproșabile? Cred că nu, fiindcă felul cum se manifestă această critică e e un fel de constrângere și asupra gustului public, constrângere care poate aduce neajunsuri. Ea decretează autoritar că face *știință*, că are metode *științifice*, etichetă pentru care publicul a avut în totdeauna respect, chiar când sub acest titlu se ascunde cu totul altceva de cât știința. Și de sigur mulți cititori cu o cultură relativă vor fi încântați că citesc știință asupra literaturii, și că pot la rândul lor să facă... știință pe socoteala literaturii. Și iată-ne, dintr'o dată ne-am trezi, pe lângă poeți care vor *construi* poezii ¹⁾, și cu o ceată de critici cu metode științifice, care își vor lua aere de mici dictatori literari care vorbesc «pentru prezent și pentru viitor», și care consideră, ca și maestrul, «operele literare ca *simple produse naturale cum sunt animalele, planetele și mineralele*» (Convorbiri Critice III p. 566). Are drept la această pretențiune analiza literară, ori cât de bine ar fi făcută?

1) De altminteri se pare că și d. Dragomirescu crede în astfel de *construcții*. Iată un citat care o dovedește: «Ori cine ar vrea să scrie la noi în viitor *innaltă poezie lirică*, nu va putea să nu *studieze* opere ca Noapte» etc. (ale lui Cerna) (Convorbiri (Critice), I, p. 181).

Nu cred. Căci ce analizează în realitate criticul?

El nu poate analiza poezia, ca obiect (și numai atunci critica ar fi științifică și ar avea drept la formulări atât de categorice) ci *impresia subiectivă* pe care o are el, critic din citirea unei opere. Pe această *impresie* caută să o potrivească, după cât se pricepe, pe calapodul unei estetice raționale. Prin urmare un astfel de critic impune ca obiectiv, neschimbător, științific, ceea ce în realitate e o *simplă motivare rațională a unei impresiuni personale*. Aceasta ar putea aduce, dacă ar face școală, o întreagă deviere a aprecieri drepte în literatură. Orice om, chiar fără gust, s'ar crede îndreptățit să facă și el, cu toată îndărătnicia, astfel de știință — care nu implică gustul ¹⁾ — și mulți cititori ar crede în aceste spuse fiindcă sunt făcute în numele științei și cu siguranța afirmărilor științifice.

Aceste neajunsuri la relev ca principial legate de critica analitică «științifică» a d-lui Dragomirescu.

A trebuit să insist atât de mult asupra părții originale aduse de d. Dragomirescu în critica noastră, fiindcă această întreagă caracterizare are legături cu partea a doua a acestui articol: politicăria literară. Am definit, chiar după un citat al d-lui Dragomirescu, și în contra unui alt citat mai recent, tot al d-sale, care e înțelesul exact al acestei expresiuni.

E vorba de aprecieri deviate și de oscilații în judecata literară, *când* interesul (în cazul nostru strâmt, egoist) le cere și *întru cât* interesul le cere.

Lucrul însă trebuie făcut așa ca să nu se simtă și chiar dacă se simte și se dă pe față, criticul să aibă mijloace de apărare. Deci trebuie o pavază, o *metodă* specială, la adăpostul căreia să se poată face politicăria într'o mai deplină siguranță. Care e metoda de politicărie a d-lui Dragomirescu?

Din cele spuse asupra sistemii proprii a d-sale, s'a văzut că terenul e foarte prielnic pentru o politicărie. Critica d-sale obicinuît se mărginește la disecarea lucrărilor poetice în parte: *această* «bucată» (termenul d-sale) e bună, *această* «bucată» e rea; iar ca concluzie o încurajare sau un blam literatului.

Fără îndoială se întâmplă ca un scriitor, ori cât de mare, să aibă lucrări și bune și rele (cu toate că la un adevărat *talent*, originali-

1) Și poate această lipsă l-a îndreptat pe d. Dragomirescu către o critică științifică (adică *raționalizarea literaturii*) și către analize parțiale care nu angajează prea mult. Mașina d-sale analitică merge uneori bine, dar se pare că îi trebuie un *primum movens*, gustul. Sunt cazuri cunoscute (tipic e cel cu d. Florian Becescu) care dovedesc că d. Dragomirescu nu îl prea are.

tatea se vede și în lucrările neînsemnate și asta un critic adevărat adică în primul rând cu *gust*, o are în vedere în totdeauna). Eu menționez numai faptul că o astfel de procedură critică cu mărunțișul e prielnică politicării literare. Criticul neangajându-se de cât asupra *une* poezii, își poate permite cu prilejul altor poezii, devieri intenționate în legătură cu interesele sale personale. Și atunci controlul străin e greu, de oarece trebuie făcut asupra *fondului*, care tocmai fiindcă e *sentiment*, rațiunea poate argumenta asupra-i și *pro* și *contra*. Când e vorba de «*dovedit*», poi lasă pe criticul analist!

Poate că cititorul nu crede câte se pot *dovedi* cu acest fel de critică. Atunci, ca de obicei să lăsăm pe d. Dragomirescu să vorbească. Într'un prim articol aflăm despre Sadoveanu.

«... Nici unui (dintre literații noștrii de seamă) n'a produs *stărpituri* novelistice mai caracteristice decât dânsul... Multe din novelele chiar cele bune... fac de multe ori impresia unor localizări... *interesante e adevărat, dar totuș localizări*». Printre acestea e «chiar *Păcat boeresc*». D. Dragomirescu îi relevază apoi unele caracteristice care «*deși îl pot coborâ definitiv în stîmna criticului*», contribuie la succesul lucrărilor lui Sadoveanu. Iată, în privința *fondului*: «Fondul aproape al tuturor celor mai însemnate romane este sentimentul sau mai bine sensualismul dragostei. *Iubirea în ce are ea mai fizic, ea e miezul luminos al acestor povestiri*... «Această simțire mai mult fizică decât sufletească» se deșteaptă în noi «*mai mult prin rădăcinile materiale, decât prin florile spirituale*», «*mai mult prin vibrația brutală a nervilor, decât prin jерbia de raze a gândurilor*». «Ea este o simplă plăcere *brută*... o *gădilare de un gen superior, dar ia urma urmelor o gădilare*» (Id. p. 183).

Și conform metodei, d. Dragomirescu *dovedește* lucrul cu mai multe romane ale lui Sadoveanu. Dar la sfârșit adaugă, probabil ca să ia aminte și scriitorul: Nu vă îngrijiți, voi *dovedi* curând că Sadoveanu are «toate însușirile unui *mare scriitor*». Și atunci te întrebi uimit: Va să zică *s'a putut* ca pe un scriitor *mare* să-l arăți, cu dovezi, sub această lumină urâtă. Ce te-ar opri să nu lucrezi pătinator cu o astfel de armă?

Urmarea articolului apare peste două luni. Ce s'a întâmplat în răstimp? O fi fost dorința din partea d-lui Dragomirescu de a-și lămurii părerile? Poate. Sigur e că a fost o protestare publică (o înregistrează chiar d-sa) și vor fi fost și ceva corespondențe cu scriitorul. În orice caz iată cum apare acum Sadoveanu: *Păcat boeresc*, care eră dintre novelele «*interesante dar totuși localizări*», acum e dintre cele două capo d'opere ale lui Sadoveanu. Dar *fondu*l, «*gădilarea*»?

«Sensualismul erotic și brutalitatea imaginilor sunt, *ca să zicem astfel*, numai *materialul brut* al concepției...» (I p. 407). Deci *fondu*l de adineaurăe «*ca să zicem astfel*» numai *materialul brut*. «Ea (concepția).

își are în adevăr rădăcinile în sensualism, trunchiul în brutalitatea imaginilor, *dar ființa ei adevărată stă sus de tot în coroana frunzișului* etc. Deci nu ca întâi *mai mult rădăcinele* de cât florile... «Ea *parcă* e redusă la simțuri... «Gândirea *parcă* e numai simțire»... «Ori cât de sensuale ar fi sentimentele, ori cât de brutale ar fi imaginile... *ele sunt numai mijlocul* prin care se pune în relief o pornire fundamentală... o gândire înaltă» (I p. 408).

Deci iubirea «*în ce are ea mai fizic, ea e miezul luminos*» «vibrația brutală mai mult a nervilor» «gădilarea», toate rămân în umbră și acum deasupra apare o lume nouă, ideală, ca într'un miraj pe Bărăgan. Sensualismul fundamental de adineaura «*parcă*» e — și e numai «*ca să zicem astfel*» — O fi existând sensualism, idealism la Sadoveanu? Nu mă ocup de asta. Eu am vrut numai să scot în evidență meșteșugul criticului raționalist, care poate atât de bine să inventeze nuanțe, să clădească etaje noi peste păreri anterioare, să uite în umbră atât de bine unele lucruri și să pue în evidență altele, cu toată aparența unei dovediri temeinice.

Și aceasta când face un articol asupra întregii activități a unui literat, articole foarte rare în Convorbiri critice. Dar când va fi vorba să-și justifice disecarea poeziilor sau nuvelelor în parte?

Deci întrebându-l judecăți particulare criticul poate foarte bine să facă politicărie, fără ca lucrul să fie prea vizibil. Se pot întâmpla însă imprudențe. Cum să scapi de surprinderi? — Aci vine o inovație a d-lui Dragomirescu.

E isbitoare, în toate criticile pe care le face d-sa, formula (care revine și sub alte forme): *deși-totuș*. Adică după *deși*, d-sa pune părți pozitive, de *lumină*, sau negative, de *umbră*, iar după *totuș* invers. De pildă:

«*Deși* imaginile sunt caracteristice și unele chiar pline de frăgezime și *deși* versurile sunt destul de lapidare și armonioase, *totuș* tonalitatea față de obiectul contrastului e mult prea gravă și de aceia impresia finală e cam îndoioasă și puțin estetică» (Id. I p. 470).

Deci impresia pare negativă, (e vorba de St. O. Iosif). Un exemplu invers:

Deși fabula nu este destul de motivat încheiată (ceia ce îi eră îngăduit de oarece autorul a avut să facă mai mult o *poveste* decât o *nuvelă*), *totuș* acest basm cuprinde pasagii de un realism simplu și tragic, care dobândește un farmec deosebit prin arta cu care știe să armonizeze stările sufletești cu înfățișarea naturii... Autorul se arată ca un prozator eminent etc». (Id. II p. 87).

Acum, lăsând la o parte că unele observări nu sunt juste, observați partea de umbră și de lumină a fiecărei critici; mai observați și faptul că în prima caracterizare vine întâi lumina și apoi umbra, iar în a doua întâi umbra și apoi lumina — și apoi faceți un exercițiu, inversând: subț *deși* puneți ce e subț *totuși* și veți vedea cum se schimbă *impresia* și cum prima lucrare pare crescută în aprecierea criticului, pe când adoua pare scăzută, cu toate că criticul spune *această lucră*.

Orice cititor poate face exercițiul pentru primul citat și pentru foarte multe analize din Conv. critice. Citatul al doilea ar părea mai greu de întors. L'am ales fiindcă d. Dr. i-a dat de curând modificarea impusă de politicărie. Autorul laudat *atunci*, sunt eu. Iată interpretarea de *acum*, a părților care puteau fi schilodite în acest citat: *Atunci* motivarea nesuficientă a fabulei eră scuzată prin faptul că făceam mai mult o *poveste* decât o *nuvelă*. *Acum* asta înseamnă că nu făceam „*nici una nici alta*“! Acum în fraza de încheiere (Autorul se arată, etc.) apare o distincție fundamentală. D. Dragomirescu zice: *se arată* nu înseamnă că *este* prozator eminent! (Falanga No. 18).

Deci, dacă eu m'ași fi războit de atunci cu d. Dr., critica acelei *nuvele*, spunând *cam aceleași lucruri*, ar fi sunat astfel:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Deși acest *bazm* cuprinde pasagii de un realizm simplu și tragic etc. (aci ar fi urmat epitetele mult mai temperate) *totuși* fabula nu este destul de motivat încheiată, fiindcă autorul vrând să facă mai mult o *poveste* decât o *nuvelă*, *nu a făcut nici una nici alta*. Autorul *se arată*, dar nu se poate spune că *este* un prozator eminent.

La ce poate folosi procedeul? La multe. În primul rând e un minunat mijloc de a ține un literat subț mână. Când l-ai laudat numai, d-ta care ai în gând numai politicăria, îți închipui că literatul poate pleca cu zestrea d-tale de laude, ca să nu se mai întoarcă. Și atunci ar fi greu să-l mai pedepsești, precum ar fi greu să negi ce ai laudat — în orice caz lucrul cere o pregătire îndelungată. De ai nega numai, pe unul care nu vrea să te ia în seamă, te expui la o mai mare desconsiderare din partea lui, la intervenirea altora în discuție și la greutatea de a-l mai laudat apoi, dacă s'ar apropiat de d-ta. Lucrul prinde mult mai bine când amesteci umbră și lumină, în doze variabile, după interesul personal: ori pui umbra la urmă, ori lumina, ori întărești pe una ori slăbești pe alta, după cum literatul se depărtează ori se apropie de d-ta. Și atunci literatul cu toate că măgullit, nu poate zice că l-ai laudat fiindcă ai arătat și defecte; nu te poate

trage la răspundere, că l-ai ponegriț, cu toate că e supărat, fiindcă ai arătat și părți bune. Și întreprinderea înaintează ușurel având ca temeiul această ațâțare sistematică și *continuă*. Criticul, care în principiu declară că socotește opera literară din punct de vedere științific, precum savantul consideră animalele, plantele și mineralele, în realitate se «joacă» cu sufletul literatului, el face, (cum declară singur într'un moment de uitare de sine, Falanga No. 10), *judecăți psihologice*. — Și, după cum se cuvine, judecățile psihologice, cele care dau «numai impresia pe care *vrea* să ne-o facă scriitorul» (natural scriitorul nu va *vrea* să facă decât o impresie favorabilă!), se vor aplica mai mult celor care scriu la *Convorbiri Critice*. Și astfel se întâmplă cazul, unic cred în literaturile lumii, că o revistă își agață o puzderie de notițe critice în coadă, și cel puțin trei sferturi din aceste notițe, le consacră laudei scriitorilor cari colaborează la această revistă.

Persistența metodei poate aduce rezultate interesante. În balanța lui *deși-totuș*, pentru ai tăi lumina se mărește și umbra se reduce cu încetul la o minimă; pentru alții, protivnici ție, umbra abia mai lasă să se vadă lumina, care totuș există. Și astfel, colaboratorul credincios «dintr'un simplu virtuoz al formei» (II p. 7) «ajunge să ne dea cea mai însemnată operă a liricei noastre în 1909» (IV p. 3). Tot prin procedeul lui *deși-totuși*, declară despre un alt colaborator, Mândru, care acum nici nu se mai ocupă de literatură, că «merită un loc de onoare printre poeți noștri mai tineri»¹⁾ (II p. 461,) pe când Goga (care n'a scris la d. Dragomirescu) ajunge un «bocitor» (I 471) și face «jelanii bolnăvicioase întortochiate» (I 566); și *deși* are «cea mai frumoasă poezie a lui din anul acesta» (1907), *totuș* se coboară, în ea, la «rangul de pamflet antisemit» (I 730). Tot astfel d. Mehedinți care—atunci când d. Dragomirescu spera să capete un răspuns la atacurile sale—eră trecut printre «talentele neprețuite» ale literaturii noastre (I p. 74) iar într'un timp e «poate cel mai mare prozator din generația tânără» (I p. 991) peste un an devine un pericol de semnalat din cauza «gongorismului, manierismului, beției de cuvinte» (II 710). Tot astfel «articolele din Neamul Românesc» (adică d. Iorga) în comparație cu Caragiale, au puterea în «trivialitatea desfrănată» și «judecata găsește în expresie o oală cu lături» (I p. 901).

1) Asta *atunci*, adică acum trei ani. Inșă de atunci acest scriitor nu mai publică — deci nici la *Convorbiri critice* — și prin urmare valoarea îi scade, așa că în No. 16 al Falangei, d. Dragomirescu îl socotește în al treilea rând după *mine* și după d-na Farago. Cum a ajuns un scriitor care «merită un loc de onoare» tocmai după «un or-care Vălsan»? S'a încurcat rău «scara valorilor».

Firește metoda *deși-totuși* nu e absolut generală.

De pildă nu intră în ea Caragiale — ce nume strălucit pentru o revistă! — care va căpăta elogii ca următorul (care numai din condeii d-lui Dragomirescu putea să iasă):

«Noi nu am avut o imaginație mai bogată în simboale ca a lui Caragiale, *chiar atunci când acest scriitor nu scrie (!)* (II 86).

Firește, iarăși, nici d. Take Ionescu nu va fi trecut la *deși-totuși*. Orice cuvânt care ese din gura d-sale, după d. Dragomirescu e un capo d'operă. Ba atât de vehemntă e admirația d-lui Dragomirescu, în cât cu toate că ne asigură în literatura d-sale... *practică* (termenul e al d-sale), că nu vorbește decât de *forma* discursurilor politice iar nu de ideile lor, totuș admirația îl cuprinde atât de violent încât nu se poate opri să nu expue, cu epitete ornante, ideile nouă, înalte, etc. din aceste discursuri.

Firește, iarăși, nici d. I. Kalinderu nu va intra subț formulă. Discursurile d-sale de felicitare vor fi «dintre cele mai izbutite» în care «energia și poezia unite cu sinceritatea» etc. (I p. 525). Circulările d-sale către Agenții Domeniilor Coroanei vor fi «*paginile de rezistență*» scrise «într'un spirit larg și nepărtinitor», ale revistei Albina (III p. 163). Cuvântările d-sale vor fi «*o sinteză de înțelepciune practică* (I 574) și ar trebui meditate de «aceia care iubesc fapta fără zgomotul vieții, vrednicia fără gloria faptelor, sacrificiul fără vâlva ambiției personale» (Id. 575) «Din acest punct de vedere noi o primim (cuvântarea) ca un *model de recomandat în special tinerimii, care aspiră la multe*, dar care etc. (Id. 575) Concluzia: «Un asemenea discurs e cerul înalt și senin, de asupra valurilor ce bătute de furtună fără scop, etc. (Id. 576).

Această literatură *practică* e o inovație tot a d-lui Dragomirescu. Nici un critic, subț pavăza principiilor estetice, n'a făcut-o până acum la noi. — Ajunge seria aceasta de cazuri dovederea politicării literare? Și cu toate astea manifestările cele mai caracteristice nu le-am adus încă. Nu am adus nici măcar mărturia de politicărie pe care o face însuși d. Dragomirescu!

G. Vâlsan.

CRONICA LITERARĂ

A apărut:

Chinul, piesă în trei acte de Al. G. Florescu. Tipărită întâi în «Convorbiri Literare» piesa d-lui Florescu, jucată cu succes și premiată de Teatrul Național, a apărut în volum.

Const. Golescu. Insemnare a călăto-

riei mele făcută în anul 1824, 1825, 1826. Tipărită din nou și însoțită de o introducere de Nerva Hodoș.

Din Trâmbițe de Aur, poeme de Al. T. Stamatiad, un elegant volum; 104 pag. preț 2 lei.

La Milano s'a inaugurat monumentul

lui *Giacosa* dramaturgul italian, autor al pieselor: *Amoruri triste* și *Ca frunzele*.

S'au publicat de curând scrisori inedite ale lui *Emil Zola* către Paul Alexis. Din ele reese clar acelaș îndemn către muncă și aceeași dorință care l'a stăpânit toată viața. La *Revue* citează aceste câte-va rânduri din una din scrisori: *Lucrezi? E veșnica întrebare pe care 'ți-o pune mereu... Lucrează pentru dragostea de lucru fără să te gândești la rezultat. Graba de a ajunge la scop, omoară generația noastră nerăbdătoare. Ceea*

ce'ți trebuie e increderea în tine și o să ajungi să lucrezi zilnic. Te vei mira singur de rezultatul dobândit.

André Messager scrisese acum cât-vă timp musica pentru comedia lui Musset: *Fortunio*. *Gabril Perné* a compus de curând musica pentru altă comedie a poetului: *On ne badine pas avec l'amour*.

Revista «*Corespondant*» publică începutul unui roman inedit de *François Coppée*.

În numărul viitor: *Revista Revistelor străine*.

RĂSPUNSURI

R. C. — Domnii despre care pomenești d-ta n'au nici o legătură cu noi; nici nu'i cunoaștem, nici nu vrem să facem cunoștința lor. Epigramele le-am tipărit cu plăceră dacă... ar putea fi tipărite. Însă două sunt triviale și celelalte puțin spirituale.

D. F. — Nu însemnează nimic:

O! vin iubit-o (așa scri d-ta. N. R.) *în pacea nopței* .

Vom toarce-a basmelor castele.

Liv. Pop. Nu acceptăm.

D. Vas. O! dacă ai fi în locul nostru și ai primi zilnic zeci de scrisori dela «*începători*» ai înțelege lesne cât de greu e să răspunzi la toți. Nu primim numai poezii de două trei strofe, ci romane de douăzeci de file, și care trebuie să le citești cu atenție; cine știe ce talent mare îți răsare dintr'o scrisoare nefrancată. **Red.**

ERRATUM

In No. trecut (23) al revistei noastre, la pag. 366, s'a strecurat, prin o regretabilă greșeală de paginație, un pasagiu întreg care trebuia pus la pag. precedentă, între însemnările privitoare la activitatea istorică a d-lui N. Iorga: e vorba de istoria poporului român și istoria imperiului otoman, publicate de d-sa în nemțește.

ABONAMENTUL ANUAL

În țară 10 Lei

În străinătate 12 Lei

Redacția: Str. Vântului 12. — Administrația: Str. Transilvaniei 13.

Tip. și Stabiliment de Arte Grafice G. IONESCU, București, Str. Academiei 30.